Βασικές αρχές της Αγιογραφίας και ανάλυση της θεολογίας της εικόνας της Υπεραγίας Θεοτόκου (Πρωτοπρ. Κωνσταντίνος Στρατηγόπουλος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 19 Ιουνίου, 2009

Απομαγνητοφωνημένη ομιλία του πρωτοπρεσβύτερου Κωνσταντίνου Στρατηγόπουλου, στα πλαίσια των μαθημάτων Αγιογραφίας των Αγίων Εικόνων της Ορθοδοξίας μας, που έγινε την Παρασκευή, 04-11-2005.

Μάθημα 1ο

Βασικές αρχές της Αγιογραφίας και ανάλυση της θεολογίας της εικόνας της Υπεραγίας Θεοτόκου

Στην αρχή των μαθημάτων μας θα κάνουμε ένα εικοσάλεπτο το οποίο θα το λέμε «θεολογία της εικόνας», γιατί η θεολογία της εικόνας είναι πάρα πολύ ουσιαστική για να ξέρουμε πώς θα αγιογραφούμε. Δεν περιγράφουμε απλώς γεγονότα και τα αποτυπώνουμε όπως μας ήρθε στο μυαλό. Η κάθε γραμμή που κάνουμε και χαράσσουμε είναι μια θεολογία, γιατί στην εικόνα συμπυκνώνεται όλη η θεολογία των Πατέρων.

Η Εκκλησία μας, για δυνατότητα μελέτης που έχουμε για τα γεγονότα τα οποία περιγράφονται στο έργο της θείας οικονομίας, έχει την Αγία Γραφή η οποία μας λέει τα γεγονότα, έχει τους Πατέρες που ερμηνεύουν αυτά τα γεγονότα, έχει τους ύμνους της Εκκλησίας μας που

ερμηνεύουν και εκείνοι τα γεγονότα - είναι μια ερμηνεία του κειμένου οι ύμνοι- και έχει και τις εικόνες που είναι και αυτές μια ερμηνεία δια της γραφικής τέχνης. Άρα για να κάνω ερμηνεία, όπως κάνουν οι Πατέρες της Εκκλησίας για να μπορούν να ερμηνεύσουν την Αγία Γραφή, πρέπει ο αγιογράφος να είναι άνθρωπος φωτισμένος, να μετέχει στα γεγονότα της Εκκλησίας και να ξέρει την Γραφή.

Είναι μια διαδικασία που μετέχει σε μια γλώσσα
ειδική που είναι η γλώσσα της Αγίας Γραφής. Έτσι λοιπόν ο αγιογράφος πρέπει να ξέρει την ερμηνευτική της Εκκλησίας σε όλα τα γεγονότα για να μπορεί να αποτυπώσει πάνω στην εικόνα την θεολογία που αποτυπώνεται μέσα στην Γραφή και τους Πατέρες της Εκκλησίας μας. Άρα κανείς δεν μπορεί να πάρει και να περιγράψει τα γεγονότα με τη δική του φαντασία. Θα το δείτε αυτό στην πορεία των μαθημάτων μας, πως η κάθε γραμμή, η κάθε έκφραση - μάλιστα και πολλά στοιχεία είναι δογματικά - είναι αναλλοίωτα. Το δόγμα δεν το αλλάζεις. Και εδώ στις εικόνες αυτές επάνω χαράζουμε και διαγράφουμε το δόγμα εμείς πάντοτε. Και στο δόγμα κανείς δεν παρεμβαίνει. Θα το δείτε στην πορεία και θα καταλάβετε και το θεωρώ [αυτό] το πιο σπουδαίο τμήμα αυτών των εναρκτήριων μαθημάτων σας, γιατί εάν μάθετε απλώς να αγιογραφείτε μια τεχνική χωρίς να ξέρετε τη βαθιά θεολογία, δεν θα κάνετε τίποτα. Απλώς θα παλινδρομείτε, «πώς θα το κάνω», «έτσι θα το κάνω», «αλλιώς θα το κάνω» ή θα γίνετε μιμητές και αντιγραφείς εικόνων, και τίποτε άλλο.

Αφού αρχίζουμε σήμερα τη θεολογία για πρώτη φορά,
να σας πω μερικές γενικές αρχές της εικόνας, πολύ γενικές αρχές, να τις θυμάστε απλώς, για να τις έχετε σαν γενικό δομικό στοιχείο στο νου σας, και πάνω σε αυτές τις γενικές αρχές θα οικοδομήσουμε το περαιτέρω υπόβαθρο που λέγεται «θεολογία της εικόνας».

Η πρώτη βασική αρχή της εικόνας, μια ουσιαστική
βασική αρχή είναι το ότι η εικόνα, η οποιαδήποτε εικόνα αποτυπώνει γεγονότα πάνω σε δύο διαστάσεις, ποτέ σε τρεις διαστάσεις. Πάνω σε δύο διαστάσεις. Στην πρώτη Εκκλησία τα πρώτα χρόνια υπήρχαν κάποια γλυπτά, ημίγλυπτα, τα οποία σιγά-σιγά καταργήθηκαν. Και αυτό είναι μια θεολογία. Βλέπετε, στο χώρο της Ρωμαιοκαθολικής «Εκκλησίας» παρέμεινε ο χώρος του γλυπτού. Σε εμάς το γλυπτό καταργήθηκε τελείως για λόγους πολύ βαθιά θεολογικούς και πολύ βαθιά ουσιαστικούς, λόγω του γεγονότος το οποίο λειτουργεί ο πιστός που είναι μπροστά στην εικόνα. Βλέπετε, όταν λέω δύο διαστάσεις, έχω ύψος και πλάτος, δεν έχω βάθος.

Βέβαια, σε μια τεχνική αγιογραφική θα μπορούσε

κάποιος να κάνει και βάθος, να βάλει ένα λεγόμενο κεντρικό σημείο φυγής και αναφοράς και βάσει αυτού του σημείου, τα γεγονότα που είναι μπροστά να τα έχει μεγαλύτερα, τα γεγονότα που έχει πίσω να τα έχει μικρότερα. Παρόλο που η εικόνα μπορεί να έχει πολύπτυχα γεγονότα και να τα περιγράφει, και να υπάρχουν θέματα που είναι μπροστά ή πίσω, ανατρέπεται αυτή η ισορροπία του «μπρος ή πίσω», «μικρό ή μεγάλο». Βλέπετε, εδώ έχουμε το γεγονός της Γεννήσεως, ένα πολύπτυχο γεγονός. Εμάς δεν μας ενδιαφέρει να έχουμε στην εικόνα προοπτική, πρέπει οπωσδήποτε να έχουμε μόνο ύψος και πλάτος, ποτέ βάθος. Γιατί αυτό το ανώμαλο μέγεθος, αφού και μια λογική ζωγραφικής μου λέει πολύ σωστά να έχω και βάθος για να βλέπω καλύτερα τις εικόνες;

Οι τρεις διαστάσεις με την κλασσική έννοια, ας το πω έτσι, της Ευκλειδείου σκέψεως της Γεωμετρίας, ας μην πάω σε άλλες διαστάσεις του χρόνου, αλλά οι κλασσικές εκφράσεις της διάστασης, ύψος, πλάτος και βάθος, η τρισδιάστατη γεωμετρία. Είναι κάτι πολύ αληθινό και είναι κάτι πολύ υπαρκτό, αλλά είναι αυθύπαρκτο, δηλαδή κάτι που έχει ύψος, βάθος και πλάτος είναι αυθύπαρκτο, δεν χρειάζεται κάτι άλλο. Είναι ένα αντικείμενο, το βλέπεις από εδώ, από εκεί, το περιεργάζεσαι και είναι πραγματικά ένα αντικείμενο. Εάν [όμως] κάποιος σταθεί μπροστά σε αυτήν την εικόνα και βλέπει μόνο ύψος και πλάτος και δεν βλέπει βάθος, η εικόνα τον καλεί να καταλάβει ότι η εικόνα είναι ελλιπής. Προσέξτε. Γιατί να είναι ελλιπής; Τι λείπει; Το βάθος. Αυτό υπάρχει για να καταλάβει ο ίδιος το ελλείπον βάθος. Είναι ο ίδιος που στέκεται μπροστά στην εικόνα. Η εικόνα δεν είναι γεγονός μουσειακό, ούτε γεγονός τέχνης. Είναι γεγονός το οποίο με καλεί για να συμμετέχω στα γεγονότα αυτά, γεγονός προσευχής.

Ο πιστός που στέκεται μπρος στην εικόνα και νιώθει την έλλειψη του βάθους, γίνεται ο ίδιος βάθος. Δηλαδή αντί το βάθος να είναι πίσω, το βάθος είμαι εγώ -η τρίτη διάσταση- που **μπαίνω μέσα** στην εικόνα. Είναι μια πολύ σπουδαία αρχή αυτή, μια ουσιαστική αρχή η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί κατά τα μέτρα της λογικής ερμηνείας πολλών Δυτικών μελετητών της εικόνας, που λένε «πολύ ωραία τέχνη, αλλά είναι ελλιπής, δεν έχει βάθος». Μα εμείς δεν κάνουμε τέχνη για την τέχνη, κάνουμε τέχνη για την προσευχή.

Είναι τέχνη αναγωγική, ερμηνευτικής του κειμένου όπως σας είπα και ταυτόχρονα τέχνη αναγωγική. Που σημαίνει ο πιστός που θα μετέχει στα γεγονότα και θα αναπληρώσει το ελλείπον βάθος της εικόνας δια της παρουσίας του μπροστά στην εικόνα. Γι᾽ αυτό εμείς δεν αρεσκόμαστε να έχουμε εικόνες στα μουσεία. Να περνάει κάποιος απλώς για

να τις βλέπει. Οι εικόνες είναι για τις Εκκλησίες όπου στέκεται ο άλλος και προσεύχεται μπροστά στην εικόνα. Και μπορεί να αγιάσει μπροστά στην εικόνα. Λέμε πολλές φορές ότι υπάρχουν αγιασμένες εικόνες [και] μια εικόνα μυροβλύζει. Πώς έγινε αγία η εικόνα; Για δύο αιτίες.

Πρώτη αιτία, ο αγιογράφος που την έκανε μπορεί να ήταν άγιος. Και αγίασε όλη την εικόνα. Η δεύτερη αιτία είναι μπροστά στην εικόνα να αγίασαν πολλοί άνθρωποι. Κλάμα, δάκρυα, μετάνοιες και να αγίασε όλη η εικόνα. Αυτές είναι οι αγιασμένες εικόνες. Το ξύλο δεν έχει μόνο του καμμιά ιδιότητα, αλλά οι άνθρωποι αποδίδουν αγιαστικά δεδομένα πάνω στα αντικείμενα. Βλέπετε, έχουμε την σκιά του Πέτρου, έκανε θεραπείες το ρούχο του Χριστού, η κάπα του αγίου Ηλιού, οι αλυσίδες του αγίου Πέτρου έκαναν θαύματα. Τι ήταν αυτά; Αντικείμενα ήταν τα οποία αγιάζουν από τον αγιαζόμενο άνθρωπο. Μόνο του ένα αντικείμενο δεν κάνει τίποτα. Έτσι λοιπόν αυτή είναι η πρώτη βασική αρχή της καταργήσεως του τρισδιάστατου και της προσλήψεως της τρίτης διαστάσεως στο πρόσωπο το οποίο μετέχει σε αυτά τα γεγονότα.

Μια δεύτερη αρχή η οποία αρκετά εκκωφαντικά φαίνεται πάνω σε αυτή την εικόνα της Γεννήσεως, μετά από λίγο θα πω μερικά λογάκια, παρόλο που είναι πολύπτυχη, μερικά λογάκια θα πω, θα την αναλύσω την άλλη φορά πιο βαθιά. Είναι η εικόνα της Γεννήσεως. Βλέπετε, εδώ περιγράφονται τα πάντα. Έχουμε την Παναγία, το Χριστό, τους Αγγέλους που κατεβαίνουν, κάποιους βοσκούς που βλέπουν τα γεγονότα, τον Ιωσήφ που σκέφτεται εάν θα πρέπει να κρατήσει την Παναγία ή όχι, τους μάγους που έρχονται, πάρα πολλά γεγονότα που έγιναν διαχρονικά μέσα σε μια εικόνα. Δηλαδή εμείς ποτέ δεν έχουμε κόμικς. Όλα τα γεγονότα της διαχρονικότητας συγκεντρώνονται πάνω εδώ. Η εικόνα έχει δεύτερη αρχή της την αρχή της καταργήσεως του χρόνου και του ξεπεράσματος του χρόνου. Στην Εκκλησία ο χρόνος καταργείται και όλα γίνονται αιωνιότητα.

Τι λένε την Μεγάλη Εβδομάδα: «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου», ή τα Χριστούγεννα: «Σήμερον γεννάται εκ Παρθένου». Πώς εννοούν «Σήμερον»; Η κατάργηση, το ξεπέρασμα του χρόνου τα ενώνει, τα κάνει όλα «Σήμερον», όλα είναι μαζί. Υπάρχουν δύο εικόνες που είναι… να πω τη μία μονάχα για να καταλάβετε το γεγονός αυτό. Είναι η εικόνα της Αναλήψεως του Χριστού, 40 μέρες μετά την Ανάστασή Του Αναλαμβάνεται. Εδώ είναι η Παναγία μπροστά και είναι οι Απόστολοι γύρω-γύρω στην εικόνα. Έτσι ήταν τα γεγονότα. Άγγελοι κατέβηκαν. Ανέβηκε με τους Αγγέλους στον ουρανό. Πολύ καλά. Και όμως σ᾽αυτή την εικόνα μέσα υπάρχει ένα παράλογο. Μπροστά-μπροστά είναι ο Απόστολος Παύλος ο οποίος Απόστολος Παύλος όταν γινόταν η Ανάληψη δεν ήταν καν χριστιανός. Εάν διαβάσετε τα κείμενα των

Πράξεων των Αποστόλων που περιγράφεται η ιστορία αυτή της Αναλήψεως είναι στο πρώτο κεφάλαιο των Πράξεων. Ο Απόστολος Παύλος βλέπει το «Φως» στη Δαμασκό και μετανιώνει. Είναι στο 9ο κεφάλαιο, πάρα πολύ χρόνο μετά δηλαδή. Άρα η εικόνα εδώ είναι ανιστόρητη. Ο απόστολος Παύλος «δεν έχει δουλειά» στην Ανάληψη μέσα. Και όμως για εμάς έχει δουλειά.

Εφ᾽ όσον μετάνιωσε κερδίζει και τον προηγούμενο χρόνο. Είναι «μέσα» στον χρόνο. Είναι παρών! Ο μετανοών κερδίζει και τον προηγούμενο χρόνο. Βλέπετε, αυτό είναι κατάργηση του χρόνου. Έχουμε και άλλες τέτοιες εικόνες που περιγράφουν τέτοια γεγονότα που ξεπερνούν το χρόνο. Και είναι μια πολύ σπουδαία αρχή. Δεν λέμε ο Παύλος «δεν ήταν». «Ήταν», αφού μετάνιωσε.

Μια άλλη πολύ βασική αρχή είναι το ότι στις εικόνες δεν έχουμε σκιές. Αν κοιτάξουμε, στο έδαφος πάνω, δεν υπάρχουν σκιές. Ούτε υποσκιάσματα . Καμμία σκιά. Γιατί δεν υπάρχουν σκιές; Σκιά υπάρχει όπου υπάρχει μια πηγή φωτός. Βλέπετε, έρχεται η πηγή φωτός και αφήνει μια σκιά πάνω στο ταβάνι, τη σκιά της λάμπας. Υπάρχει μία πηγή φωτός που εκπέμπει το φως. Εάν το φως είναι παντού, εάν το φως έρχεται πανταχόθεν, από παντού έρχεται, δεν υπάρχει δυνατότητα να υπάρχει σκιά, η σκιά καταργείται. Όλα είναι φως.

Και μέσα στην εικόνα [τα] εκφράζουμε όλα ως φως. Απλώς υπάρχουν μερικές πτυχώσεις ενδυμάτων κ.λπ. αλλά μέσα στην εικόνα όλα είναι φως. Ποτέ δεν κάνουμε σκιές ή υποσκιάσματα. Είναι μία τελείως λάθος τοποθέτηση, όπου πια καταργεί την έννοια της Βασιλείας των Ουρανών. Το φως μέσα στο οποίο είναι λουσμένες οι εικόνες, ειδικά οι εικόνες που είναι πάνω σε ξύλο, είναι με χρυσό. Βλέπετε εκφράζουν αυτό το φως και βέβαια στους τοίχους, επειδή το χρυσάφι δεν μπορεί να πιάσει εύκολα, κάνουμε άλλα χρώματα, αλλά ειδικά γι᾽ αυτό στην έκφραση της αγιογραφίας πάνω σε ξύλο δεν υπάρχει καμμία σκιά και έρχεται το φως από παντού. Είναι το φως της βασιλείας του Θεού αυτό το φως. Αυτή είναι μια άλλη ουσιαστική αρχή που αφορά τη σκιά και το φως και το πώς εκχέεται πάνω στις εικόνες.

Και μια άλλη βασική αρχή, παρόλο που δεν μπορώ να πω γιατί... -συμπυκνώνω τώρα κατ᾽ ανάγκην αυτές τις αρχές για να έχετε μια δόση ενάρξεως αυτών των μαθημάτων της θεολογίας της εικόνας- είναι το ότι οι άγιοι, οι οποιοιδήποτε άγιοι περιγράφονται πάνω στην εικόνα, βλέπουν κατά πρόσωπον. Το κατά πρόσωπον δεν σημαίνει πως πρέπει τα πρόσωπα των αγίων, πάντα να κοιτούν μπροστά. Κατά πρόσωπον.

Υπάρχουν και εικόνες, όπως αυτής της Αναλήψεως, που οι Απόστολοι είναι πλαγιαστά, σε πλάγια απεικόνιση, **αλλά όλων φαίνονται τα μάτια.** Ποτέ η εικόνα δεν είναι [μόνο] en face (ανφάς). Μπορεί να είναι ή λίγο πλαγιαστά -πλαγία απεικόνιση τη λέμε- ή κατά πρόσωπον, **πάντα [όμως] φαίνονται και τα δύο τα μάτια**. Ποτέ δεν καταργείται το πρόσωπο, γιατί η έννοια είναι ότι θα δούμε τον Θεό πρόσωπον προς πρόσωπον.

Πρόσωπον [είναι σύνθετη λέξη]. Αποτελείται από την πρόθεση «προς» και την λέξη «ώπα» που σημαίνει: μάτια. «Προς» και «ώπα» σημαίνει: προς τα μάτια. Προς τα ώπα. «Πρόσωπον» είναι το κατά πρόσωπον κοίταγμα. Και οι άγιοι βλέπουν τον Θεόν πρόσωπον προς πρόσωπον κατά τα μέτρα που δύνανται βέβαια. Θα πούμε αυτά τα γεγονότα σε άλλες εικόνες, όπως το λέει και ο Απόστολος Παύλος, αλλά οπωσδήποτε έχουν κάποιες εξαιρέσεις.

Θα τολμούσα να πω μερικές εξαιρέσεις σε κάποια στοιχεία κάποιων εικόνων. Δεν ξέρω γιατί, πάντα θα το λέω, στις εικόνες θα το δούμε και θα πείτε γιατί είναι εκεί πέρα αυτό το πρόσωπο προφίλ, γιατί έχει βάλει ο Θεοφάνης, ο μεγάλος αγιογράφος ο Θεοφάνης ο Κρης κάποιες παραστάσεις όπου κάποιες προσωπικότητες είναι προφίλ. Δεν το ξέρω το γιατί. Δεν μπορώ να το καταλάβω. Αλλά η θεολογία της εικόνας απαιτεί πάντα να είναι η κατά πρόσωπον απεικόνιση με τα δύο τα μάτια. «Προς και ώπα» να φαίνονται τα μάτια. Αυτά πώς απεικονίζονται θα τα δούμε όλα.

Αυτά που σας είπα τώρα είναι μερικές πολύ γενικές αρχές για τη θεολογία των εικόνων. Στα μαθήματα «θεολογία της εικόνας», που θ᾽ ακολουθήσουν, περιγράφοντας όλες τις εικόνες σιγά-σιγά, θα δείτε πάρα πολλές λεπτομέρειες και πάρα πολύ βαθιά θεολογία η οποία θα σας προκαλέσει να μελετήσετε θεολογικά, εάν θέλετε σοβαρώς να αγιογραφήσετε σωστά.

Σας είχα πει, είναι η μελέτη της Γραφής, των Πατέρων της Εκκλησίας και των ύμνων που αποτυπώνουν τη θεολογία της εικόνας. Όταν ακούτε έναν ύμνο, αυτό είναι θεολογία. Μελέτησε ένας το γεγονός αυτό και θεολογεί πάνω στο γεγονός. Το τροπάριο το αυριανό του αγίου. Δεν είναι απλώς περιγραφή της ζωής του. Είναι θεολογία της ζωής του. Και εδώ όπως είπαμε είναι μια θεολογία η οποία γίνεται δια του λόγου της Γραφής και της ζωγραφικής.

Για να δούμε, για λίγα λεπτά μόνο, την εικόνα της Γέννησης του Χριστού μας. Μερικά στοιχεία θα δούμε. Κοιτάξτε, η εικόνα

είναι πασίγνωστη σε εμάς. Για να δούμε κάποια κεντρικά γεγονότα της εικόνας. Στο κέντρο υπάρχει αυτό το σπήλαιο στο οποίο γεννήθηκε ο Χριστός, [και] στο βάθος είναι σκοτάδι. Να θυμίσω πως ποτέ στην αγιογραφία δεν αγιογραφούμε το κακό, ας πούμε το διάβολο, ποτέ. Ακόμη και το σκοτάδι εδώ είναι μια μικρή εξαίρεση, να δείξουμε αυτό που λέγει ο προφήτης Ησαΐας ότι ο Χριστός γεννήθηκε στο χώρο που ήταν εν χώρα και σκιά θανάτου. Ποτέ σκοτάδι. Υπάρχουν πολλές εικόνες με σκοτάδι που δεν ξέρουν [οι αγιογράφοι] θεολογία και γιατί το κάνουν. Π.χ. η αγία Μαρίνα με ένα διαβολάκι. Ποτέ δεν αγιογραφούμε το κακό. Είναι λάθος τελείως γιατί εμείς αγιογραφούμε ό,τι έκανε ο Θεός, το ενυπόστατο και όχι το ανυπόστατο. Ο διάβολος είναι ανυπόστατος. Προσέξτε «ανυπόστατος» δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει. Άλλο «υπάρχω» και άλλο «έχω υπόσταση». Διαφέρει πάρα πολύ. Δεν λέω «δεν υπάρχει ο διάβολος». Είπα ότι ο διάβολος είναι ανυπόστατος. Πολύ ουσιαστική διαφορά, εάν ξέρετε Ελληνικά. Είναι η θεολογία των Πατέρων της Εκκλησίας.

Ανυπόστατος σημαίνει πως ο Θεός δεν έφτιαξε τέτοια υπόσταση. Ο διάβολος ήταν άγγελος. Ο Θεός έφτιαξε υπόσταση αγγέλου. Δεν έφτιαξε υπόσταση διαβόλου. Διότι ο Θεός είναι δημιουργός μόνο καλών. Δεν κάνει κακό πράγμα. Εν ελευθερία ο διάβολος θέλησε να γίνει ανυπόστατος. Υπαρκτός αλλά ανυπόστατος. Προσέξτε. Μάθετε Ελληνικά λιγάκι. Άρα ως δημιούργημα δεν υπάρχει διάβολος. Ήταν άγγελος που στη φύση του παραμένει άγγελος που διαστρέβλωσε αυτήν την αγγελική του φύση. Αυτό είναι το ανυπόστατο. Εμείς λοιπόν ποτέ δεν αγιογραφούμε το ανυπόστατο. Ούτε σκηνές τρόμου κλπ. Ποτέ.

Αυτό είναι πολύ βασικό στην αγιογραφία και δεν αγιογραφούμε ποτέ πρόσωπα τα οποία δεν τα είδαμε. Οι άγιοι όλοι φάνηκαν. Φανερώθηκαν. Στην εικόνα της Αγίας Τριάδος θα δούμε ότι τον Πατέρα δεν τον αγιογραφούμε. Τον Πατέρα δεν τον είδαμε ποτέ. Τον Υιό τον είδαμε, τον αγιογραφούμε. Το άγιο Πνεύμα το είδαμε «ωσεί περιστερά» ή ως φως, το αγιογραφούμε. Τον Πατέρα ποτέ δεν Τον είδαμε και ποτέ δεν Τον αγιογραφούμε. Δεν υπάρχει αγία Τριάδα όπου θα δείτε τον Πατέρα με μια γενειάδα. Είναι λάθος η εικόνα και είναι η εικόνα θεολογικά ανυπόστατη, γιατί ποτέ δεν φανερώθηκε ο Πατέρας. Έτσι λοιπόν εδώ έχουμε το σκοτάδι, περιγράφεται αυτό το σκότος και η σκιά του θανάτου το οποίο λέγει ο προφήτης Ησαΐας. Μέσα στο σπήλαιο υπάρχουν δύο ζώα. Ένα γαϊδουράκι (όνος) και ένα βόδι. Δύο ζώα.

Γιατί δεν επιλέγουμε άλλα ζώα; Όπως επιλέγουν οι Χριστουγεννιάτικες κάρτες και για να είναι χαριτωμένες βάζουν κουνελάκια κλπ. ή μπορεί να βάλεις έναν δεινόσαυρο που θέλουν τα παιδιά. Η Αγία

Γραφή σε αυτά τα δύο μόνο ζώα στέκεται, γιατί αυτά τα δύο ζώα τα αναφέρει και ο προφήτης Ησαΐας και ο προφήτης Αββακούμ που αναφέρονται προφητικά στο γεγονός της γέννησης. Και οι δύο προφήτες αναφέρονται σε δύο ζώα ανάμεσα στα οποία θα γεννηθεί ο Χριστός.

«Εν μέσω δύο ζώων γνωσθήση», λέει ο προφήτης Αββακούμ και ο Ησαΐας, προσδιορίζει τα ζώα, και λέει: *«Έγνω βούς τον κτησάμενον και όνος την φάτνην του κυρίου αυτού· Ισραήλ δε με ουκ έγνω»*.
Βλέπε, λέει βους και όνος. Τι σημαίνει τώρα βους και όνος; Κατά τα μέτρα της ερμηνευτικής των Πατέρων της Εκκλησίας μας είναι πρώτα-πρώτα τα άλογα ζώα, το άλογο του ανθρώπου, είναι δύο ειδών άλογα ζώα.

Είναι οι εξ Ιουδαίων και οι εξ εθνικών Χριστιανοί.
Ποιοι προσκύνησαν το Χριστό; Οι Εβραίοι οι οποίοι είχαν γνωρίσει το Χριστό λίγο πιο πριν, λόγω της αποκαλύψεως που έγινε σε αυτούς, και μετά οι εξ εθνών χριστιανοί. Είναι δύο κατηγορίες. Οι εξ εθνών και οι εξ Ιουδαίων. Και οι δύο είναι άλογοι όμως. Και οι Εβραίοι γνώρισαν [το Χριστό] και αυτοί τον σταύρωσαν, οι άλλοι δεν τον ήξεραν καθόλου το Χριστό. Είναι πάντοτε δύο ζώα και παραμένουν δύο ζώα. Τίποτα άλλο. Ένας ο οποίος θα τολμήσει να κάνει κάτι άλλο αλλάζει την Αγία Γραφή. Μερικά δευτερεύοντα στοιχεία μπορεί να αλλάξει εάν επιτρέπεται με κάποια φειδώ. Κάποιο χρώμα ρούχου. Τίποτε άλλο. Αλλά ποτέ τα κεντρικά στοιχεία. Όπως ο Χριστός ο οποίος είναι μέσα στο χώρο αυτό, μέσα στο κρεβατάκι στο οποίο βρίσκεται. Αυτό θα το κάνετε έτσι και μόνο έτσι. Ποτέ τίποτα άλλο. Ούτε κρεβατάκι, ούτε άλλα ρούχα.

Και τα δύο είναι στοιχεία θεολογικά και δογματικά ταυτόχρονα. Ο Χριστός φοράει αυτά τα ρούχα γιατί ακριβώς έρχεται για να σταυρωθεί και να πεθάνει για εμάς. Αυτή η γιορτή των Χριστουγέννων δεν είναι μια αυτοτελής γιορτή. Αυτή η γιορτή των Χριστουγέννων έχει νόημα εάν αυτό που γίνεται τώρα καταλήγει σε ένα γεγονός σωτηριολογικό για την ανθρωπότητα. Μεγάλο πράγμα όταν ο Θεός γίνεται άνθρωπος, αλλά αυτό δεν είναι αρκετό για τη σωτηρία. Πρέπει να καταλυθεί ο Άδης. Γι᾽ αυτό σε εμάς τους Ορθοδόξους η εορτή των εορτών είναι το Πάσχα. Στη Δύση είναι τα Χριστούγεννα. Εκεί γιορτάζουν τα Χριστούγεννα. Το Πάσχα είναι μια γιορτή αρκετά υποτιμημένη. Εμείς λοιπόν και το γεγονός αυτό -το μεγάλο- της Γέννησης του Χριστού, το λειτουργούμε ως προ-υπηρετικό της Αναστάσεως, του έργου σωτηρίας του ανθρώπου. Έτσι το παιδί αυτό που γεννιέται τώρα ετοιμάζεται να πεθάνει και να σταυρωθεί για εμάς. Και το πεθαμένο πάνω του, το δείχνει με αυτά τα σουδάρια. Είναι τα σουδάρια με τα οποία τύλιξαν το Χριστό κατά την ώρα της αποκαθήλωσής Του όταν Τον πήγαιναν στον τάφο. Τα σουδάρια [είναι αυτά που] βρήκαν μετά οι

μυροφόρες στον άδειο τάφο τυλιγμένα, σ᾽ ένα χώρο βαλμένα. Είναι το παιδί το οποίο θα πεθάνει για εμάς. Γι᾽ αυτό δεν μπορείς να βάλεις στο Χριστό για λόγους καθαρά δογματικούς οποιαδήποτε άλλα ρούχα, αλλά τα ρούχα αυτού ο οποίος ετοιμάζεται να πεθάνει για ν᾽ αναστηθεί... Ταυτόχρονα και το κρεβατάκι στο οποίο βρίσκεται είναι τάφος. Είναι ο τάφος μέσα στον οποίο μπήκε ο Χριστός για να αναστηθεί. Δεν είναι οποιοδήποτε κρεβατάκι. Γι᾽ αυτό όταν βλέπουμε [κάποια άλλη] εικόνα και λέμε «τι ωραία εικόνα», [να γνωρίζουμε ότι] είναι τελείως λανθασμένη.

Αυτή η θεολογία [της αγιογραφίας] ξέφυγε τελείως από το χώρο των Ρωμαιοκαθολικών. Γιατί οι Προτεστάντες δεν έχουν [αγιογραφία], απλώς έχουν κάποια βιτρώ πάνω στα τζάμια. Ανάγκη και αυτοί να απεικονίσουν κάτι. Βλέπετε, αμέσως μπήκαμε στα γεγονότα τα βαθιά, τα πολύ βαθιά θεολογικά. Θα αναλύσω αυτήν την εικόνα και την επόμενη φορά.

Τελειώνουμε με ένα γεγονός το οποίο θα το δούμε ταυτόχρονα και στην επόμενη εικόνα που θα αναλύσουμε μετά τη Γέννηση, που είναι ο Ευαγγελισμός, στην εικόνα της Παναγίας. Η Παναγία πάντοτε όταν αγιογραφείται πρέπει να έχει -πάντοτε, μα πάντοτε- στο κεφάλι της -πάνω στο ρούχο που έχει στο κεφάλι της- και στις δύο πλάτες της -[αριστερά και δεξιά στους ώμους της]- τρία αστεράκια. Συνολικά τρία αστεράκια. Τα αστεράκια αυτά είναι οκτάκτινα, έχουν οκτώ ακτίνες. Ένα στο κεφάλι της και από ένα στις δύο πλάτες της. Αυτό είναι δογματικό στοιχείο και κανείς δεν μπορεί να το αλλάξει. Και το οκτάκτινο και το τρία. Το τρία σημαίνει ότι η Παναγία δογματικά είναι αειπάρθενος. Αειπάρθενος σημαίνει ότι ήταν παρθένος προ του τόκου, κατά τον τόκο και μετά τον τόκο. Προ, κατά και μετά. Αυτό εκφράζει την αειπαρθενία. Το αεί πώς είναι; Είναι το πριν, το τώρα και το μετά. Το αειπάρθενο λοιπόν της Παναγίας εκφράζεται δια των τριών αστέρων και είναι απαραίτητο αυτό να δηλωθεί, για να δηλωθεί ότι δεν είναι μια οποιαδήποτε γυναίκα είναι: «Η γυναίκα που είναι πάντοτε αειπάρθενος». Και ταυτόχρονα τα αστεράκια είναι οκτάκτινα, με οκτώ ακτίνες. Δεν είναι και αυτό το στοιχείο τυχαίο. Δεν μπορεί κάποιος να κάνει ένα αστεράκι με πέντε ή έξι ακτίνες ή με τρεις ακτίνες, γιατί έτσι του άρεσε, γιατί με την Παναγία εγκαινιάζεται το έργο του μυστηρίου της ογδόης ημέρας της Δημιουργίας. **Το Μυστήριο της Ογδόης ημέρας της Δημιουργίας**.
Ο Θεός έκανε τον κόσμο σε έξι ημέρες. Εκεί τελείωσε το έργο Του. Και έλεγε πάντοτε η Αγία Γραφή - εάν πάρετε το πρώτο κεφάλαιο της Γενέσεως. «Και εγένετο πρωί και εγένετο εσπέρας ημέρα πρώτη. Και εγένετο πρωί και εγένετο εσπέρας ημέρα δεύτερη. Και εγένετο πρωί και εγένετο εσπέρας ημέρα Τρίτη» και κλείνει τις ημέρες. Τέλος, φτιάχνει και τον άνθρωπο και λέει «εγένετο πρωί εγένετο εσπέρας ημέρα έκτη». Και τελείωσε η

δημιουργία. Η έβδομη ημέρα, την ξέρετε πολύ καλά, περιγράφεται στο 2ο κεφάλαιο της Γενέσεως που λέει ότι ο Θεός «κατέπαυσεν από των έργων Αυτού» την έβδομη ημέρα.

«Κατέπαυσεν από των έργων Αυτού» την έβδομη ημέρα.
Εάν ψάξετε όλη τη Γραφή, δεν θα βρείτε να τελειώνει πουθενά η έβδομη μέρα. Δεν θα πει «και εγένετο εσπέρας και εγένετο πρωί ημέρα εβδόμη». Η ημέρα η εβδόμη μένει ανοιχτή. Είναι η ημέρα την οποία ζούμε σήμερα. Είμαστε στην εβδόμη ημέρα της δημιουργίας. Γι᾽ αυτό έμεινε ανοιχτή αυτή η ημέρα. Αλλά μέσα στην εβδόμη ημέρα ο άνθρωπος απέτυχε να γίνει αυτό που ο Θεός τον προετοίμασε να γίνει.

Και ο Θεός, συγχωρώντας την αποτυχία του ανθρώπου,
εγκαινίασε την όγδοη ημέρα, που είναι -η όγδοη ημέρα- το έργο της θείας οικονομίας και σε αυτό το έργο μετέχει η Παναγία. Τώρα που ζούμε εδώ, σε αυτό τον κόσμο, ζούμε την έβδομη ημέρα της δημιουργίας ως αποτυχημένου κόσμου και ταυτόχρονα, εάν ζούμε στην Εκκλησία, ζούμε ταυτόχρονα και την 8η ημέρα της δημιουργίας.

Μετά τη Δευτέρα Παρουσία θα έχουμε μονάχα την 8η
ημέρα της δημιουργίας. Όποιος έχει κουράγιο στο μέλλον, να διαβάσει αυτά τα γεγονότα. Ο άγιος Μάξιμος Ομολογητής, πάρα πολύ πρώιμα, εκεί τον 6ο αιώνα, περιγράφει βαθύτατα το μυστήριο της 8ης ημέρας. Από εκεί θεολογούμε κι εμείς. Βλέπετε, εδώ έχουμε απεικόνιση θεολογίας. Αλλά δεν λέμε πολλά λόγια. Εδώ υπάρχουν τρομερά μυστικά βλέπετε. Είναι πολύ πιο δύσκολο να διαβάσεις αυτό, παρά τον Μάξιμο τον Ομολογητή. Ο Μάξιμος το λέει καθαρά. Εδώ πρέπει να ξέρεις Μάξιμο για να καταλάβεις αυτό το γεγονός.

Σας έφερα λίγο στα κλειδιά και στα μυστικά του
μυστηρίου της θεολογίας της εικόνας, την οποία θα την κάνουμε όλο το χρόνο σχεδόν με ποικίλους τρόπους, για να μπείτε σε αυτή τη βαθιά έκφραση της Ορθοδοξίας, γιατί αγιογράφος χωρίς να ξέρει τη θεολογία δεν μπορεί να κάνει τίποτα.

Οι Ορθόδοξοι πρέπει να είναι θεολόγοι, δεν είναι
θέμα πτυχίου. Είναι θέμα προσωπικής συμμετοχής στα γεγονότα και φυσικά προσωπικής κάθαρσης και φωτισμού. Δεν είναι θέμα τεχνικής. Οι αγιογράφοι, για να κάνουν εικόνες παλιά, νήστευαν πάρα πολλές μέρες, έκαναν προσευχές, έκαναν Παράκληση [στον άγιο που θ᾽ αγιογραφούσαν] πριν και ξεκινούσαν. Και εάν θέλετε κάτι να μάθετε εδώ, σε αυτό το χώρο, ή όταν ετοιμάζετε να αγιογραφήσετε οτιδήποτε, θα το κάνετε εν νηστεία και

προσευχή. Θα κάνετε προσευχή για τα γεγονότα, για να μετέχετε στα γεγονότα και να γίνεται μια αλληλοπεριχώρηση. Όταν αγιογραφείς τον άγιο, γνωρίζεις τον άγιο και γίνεται μια αλληλοπεριχώρηση. Να διαβάσετε το βίο του αγίου. Να μάθετε τα τροπάρια του αγίου. Δεν είναι αυτό μια τεχνική. Γι᾽ αυτό η αγιογραφία έχει μια δυνατότητα να έχει αύξηση. Αύξηση δεν σημαίνει να κάνω νέα μοντέλα αγιογραφίας. [Σημαίνει] να μπορώ αυτήν τη θεολογία να την εκφράζω βαθύτερα. Στην Εκκλησία τίποτα δεν είναι στατικό και δεν παραμένει αρτηριοσκληρωτικό. Αύξηση γίνεται από ανθρώπους που είναι φωτισμένοι και η Χάρη του αγίου Πνεύματος δίνει αύξηση. Και όχι η δική μου ιδέα να κάνω μια μοντέρνα Σχολή αγιογραφίας. Βλέπετε, εάν μελετήσετε τη διαχρονική πορεία της αγιογραφίας θα δείτε μια αύξηση· χωρίς να καταλαβαίνετε τη διαφορά, θα την βλέπετε. Να δείτε ας πούμε τη Σερβική Σχολή αγιογραφίας, που έρχεται μετά από τις δύο βασικές Σχολές, «Πανσέληνος» και «Θεοφάνης». Παραμένουν εκεί, αλλά βάζουν μια άλλη βαθιά ποικιλία χωρίς να αλλάξουν τη θεολογία, την εικόνα, τις ισορροπίες και είναι μια πολύ βαθιά αύξηση της εικόνας η οποία είναι μεταγενέστερη, γιατί το Άγιο Πνεύμα πάντα δίνει αύξηση στους ανθρώπους. Να μην πω κάτι άλλο και σας κουράζω περισσότερο.

Ερώτηση: Ποιοι είναι οι εθνικοί και ποιοι οι Ιουδαίοι; Με ποιο ζώο απεικονίζεται ο καθένας;

Απάντηση: Με το μοσχάρι οι εξ Ιουδαίων χριστιανοί και οι Πατέρες λένε ότι οι εξ Εθνικών χριστιανοί απεικονίζονται με ένα γαϊδουράκι… Το πιο άλογο από τα δύο. Δεν έχει τόσο σημασία.

(Πηγή: www.floga.gr)

Διαβάστε περισσότερα άρθρα του π. Κωνσταντίνου πατώντας εδώ